

BESLUT

2014-02-03

Dnr: 13/01966

SAKEN

Uppdrag granskning, SVT1, 2013-09-04, program om socialtjänstens utredning i ett vårdnadsärende; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

PROGRAMMET

Programmet handlade om den i programmet anonymiserade pappan "Erik" som hade misstänkts för sexuella övergrepp på sin dotter. I inledningen av programmet sade programledaren bland annat följande.

Hit till vår redaktion kommer varje dag en mängd tips. Ett ständigt återkommande ämne handlar om pappor som anklagas för att ha förgripit sig på sina barn, men som anser att de aldrig har en rejäl chans att försvara sig. I Sverige lever vi i ett rätts-samhälle. Där ska man betraktas som oskyldig tills motsatsen är bevisad. Med kvällens reportage ställer vi den frågan på sin spets. "Erik" anklagades för incest. Polis och åklagare lade ner förundersökningen men socialtjänsten slog ändå fast att han var skyldig.

Programmet inleddes sedan med en beskrivning av fallet.

Det är ett par dagar kvar till påsk, måndag den 2 april och de första vårblommorna har slagit ut. Vi kallar henne "Ellen". Det är hennes pappa som lämnar på dagis i dag. Hon har bott hos honom i en vecka och i eftermiddag är det mamma som hämtar. Föräldrarna separerade för ett och ett halvt år sedan. Det är en helt vanlig dag. Barnen stojar och stimmar. Och vid mellanmålet när barnen samlats runt små bord börjar två bröder prata om att de säger fula ord hemma. Fröken säger att man varken ska säga fula ord hemma eller på dagis. Och då säger plötsligt Ellen som är tre år gammal "Jag suger min pappas kuk". Det kommer som en kalldusch för fröken som sitter med vid bordet. Hon hämtar en annan fröken som frågar "Ellen" vad de pratar om. Då säger "Ellen" samma sak igen, hoppar ner från bordet, ställer sig på alla fyra och visar med munnen i luften hur hon gör. Sedan får jag filt och nappflaska.

Ellens pappa häktades men släpptes senare. Åklagaren skrev av misstanken om brott och därmed var pappan i juridisk mening oskyldig. Men det fanns de som ansåg att han var skyldig och när de väl bestämt sig fanns ingen väg tillbaka. Och det är här vår berättelse börjar.

Under programmet utgick reportern från de olika handlingar och utredningar som gjorts av polis och socialtjänst. Den förundersökning som startades av polisen efter att "Erik" häktats lades senare ner efter en omfattande medicinsk undersökning, en husrannsakan i pappans hem och förhör med flickan "Ellens" närmast anhöriga och dagispersonal.

En annan parallell utredning startades av socialtjänsten som skulle avgöra om "Ellen" var i behov av skydd. Av programmet framgick att socialtjänsten kom till en annan slutsats.

Utredarnas bedömning är att "Ellens" berättelse är mycket trovärdig och oavsett vad brottsutredningen kommer fram till går det inte att utesluta att "Ellen" varit utsatt för sexuella övergrepp från sin far.

I programmet intervjuades även en professor i psykologi vid Stockholms universitet som hade forskat i hur man förhör barn. Hon riktade stark kritik mot hur förhören med "Ellen" hade genomförts. En docent i psykologi och forskare i utredningsmetodik som var expert på socialtjänstens utredningsarbete, även anlitad som expert av "Eriks" advokat, intervjuades och riktade kritik mot hur utredningen genomförts och de slutsatser som utredarna dragit. Han ansåg bland annat att ett uttalande i barnavårdsutredningen visade på förbluffande amatörism.

En speakerröst sa:

Socialsekreteraren har från socialtjänstens sida klargjort att om rätten fattar beslut om kontakt mellan "Erik" och "Ellen" så kommer de i sin tur att fatta ett beslut om att omhänderta "Ellen" med placering hos "Sofie". Detta då det från deras sida inte finns några tvivel på att övergrepp har begåtts.

Det framgick av programmet att "Erik" tidigare fått behandling för depression, att detta var något som båda socialtjänstens utredningar pekat på och hans psykiska hälsa kom att bli ytterligare en orsak till varför han inte borde få vårdnaden om dottern. Föreståndaren för Psykiatricentrum vid Sahlgrenska sjukhuset intervjuades om "Eriks" sjukjournal, och enligt hans uppfattning saknade behandlingen av depression betydelse för vårdnadsfrågan. Han menade att "Eriks" sjukjournal beskrev en klassisk depression som i detta fall lett till ett självmordsförsök. Det uppgavs att han ansåg att en bedömning som den vuxenpsykiatriska klinik där "Erik" behandlades under sin depression gjort om att "Erik" var fullt kapabel att ta hand om sin dotter efter att ha avslutat sin behandling, var korrekt.

Socialtjänstens utredning ledde till att tingsrätten beslutade att modern tills vidare skulle få ensam vårdnad och att "Erik" inte ensam fick träffa sin dotter. Det uppgavs i programmet att beslutet byggde på en utredning som, i strid med socialtjänstens egen praxis, "Erik" inte hade fått medverka i.

Reportern intervjuade även två bekanta till "Erik" som hade barn på samma dagis för att undersöka om det fanns någon annan förklaring till varför "Ellen" sagt det hon gjorde. De sa bland annat att deras båda pojkar använde fula ord på dagis och att en av dem berättat att han och en annan pojke varit inne på toaletten och sög på varandras snoppar. Pojken berättade även att flickan varit med honom på toaletten.

Då sög flickan på hans snopp först och sen sög pojken på hennes snopp. Och sen slickade de varandra på skinkan.

Ordförande i föreningen Sveriges socialchefer och en advokat som arbetar med denna typ av frågor intervjuades i programmet om deras syn på hur utredningarna hade genomförts och dess konsekvenser. Ordföranden poängterade att socialtjänsten tillämpar annan lagstiftning än polis och åklagare och att socialtjänstens uppgift är att utreda om barnen tar skada och behöver skydd. Advokaten redovisade sin uppfattning om hur socialtjänsten utför sina utredningar. Hon sa att det finns en problematik med att utredningar bygger på subjektiva uppfattningar, att det kan ha att göra med att det finns en bristande kompetens kring just utredningsmetodik.

I programmet redogjordes det även för att Sveriges Television (SVT) har försökt att få träffa mamman och utredarna från socialtjänsten, för att höra deras version, men utan framgång.

Under arbetet med det här reportaget har vi gång på gång försökt att få träffa mamma "Sofie" eller hennes advokat. "Sofie" säger att "Ellen" berättat för henne vad hon varit med om och hon tror på sin dotter. Men Sofie vill inte vara med i reportaget och hänvisar till "Ellens" bästa. Som ensam vårdnadshavare vill hon skydda dottern, säger hon. Vi har även pratat med de tre utredarna från socialtjänsten men de kan inte svara på kritiken på grund av sekretess. På ett ställe i den sista utredningen berättar "Sofie" att "Ellen" saknar sin pappa. Och hon blir enligt "Sofie" på ett speciellt sätt när hon saknar honom. Åklagaren valde att inte väcka åtal och pappan är juridiskt sett oskyldig. Men socialtjänsten har ett och ett halvt år senare fortfarande sin process i gång och alternativa förklaringar har lämnats längs vägen.

Reportern tillade att:

Ingen förutom "Ellen" och "Erik" vet vad som hänt eller inte hänt, inte heller jag. Jag kan bara gå igenom alla utredningar, förhör, dokument och vittnesmål.

Programledaren sa i slutet av programmet att:

Vi ska säga det också att huvudförhandlingen som gäller om vem som får vårdnaden av "Ellen" det sker senare i höst.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna är kritiska till programmet som de anser var partiskt till fördel för ”Erik” i en pågående vårdnadstvist eftersom varken flickan ”Ellen” eller flickans mamma ”Sofie” fick möjligheten att ge sin version. Anmälarna är även kritiska till att ”Eriks” vänner intervjuades i programmet och anser att experterna var partiska. Vidare påpekar en anmälare att brottmål och vårdnadsmål utreds på olika sätt och att det i programmet felaktigt påstods att socialtjänsten dömde pappan.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

I programmet granskades primärt rättssäkerheten i socialtjänstens och polisens utredningar. Reportern var noga med att inte ta ställning i själva vårdnadstvisten eller om ”Erik” utsatt sin dotter för övergrepp.

Trots detta är SVT medvetet om att denna granskning har klara beröringspunkter med själva vårdnadstvisten. Mamman tillfrågades upprepade gånger om att på något sätt ge sin bild av saken. Senast en kort tid före sändning erbjöds hon att titta på hela programmet och ge sina kommentarer till hur fallet skildrades. Mamman har avböjt alla erbjudanden att se programmet i förväg eller att medverka, vilket också redovisades i programmet.

På samma sätt erbjöds de tjänstemän inom socialtjänsten som ansvarade för de utredningar som legat till grund för att ”Erik” inte får träffa sin dotter att anonymt kommentera fallet. De avböjde. Även detta redovisades i programmet. I programmet redovisades också tingsrättens interimistiska beslut som gav mamman ensam vårdnad om flickan. I det sammanhanget redovisades också att socialtjänsten hade för avsikt att begära LVU för flickan med placering hos mamman i det fall att tingsrätten skulle döma att pappan skulle få umgänge med dottern.

Redaktionen har haft tillgång till polisens förundersökning, socialtjänstens utredningar, de handlingar som mammans advokat lämnat in till tingsrätten i samband med vårdnadstvisten, samt protokoll från tingsrättens interimistiska behandling av ärendet. På så sätt har man i reportaget kunna återge uppgifter och resonemang även från de personer som valt att inte medverka i programmet.

SVT inser att det trots redaktionens noggrannhet kan finnas omständigheter som inte har kunnat relateras i programmet. Samtidigt måste det vara möjligt att granska en myndighetsutövning som drabbar enskilda, även om några

inblandade avböjer att ge sin syn på saken.

Programmets granskning fokuserade därför på de utredningar som socialtjänsten tagit fram och det polisarbete som gjordes i samband med att ”Erik” satt anhållen och häktad. Programmet tog inte ställning i själva vårdnadstvisten eller till om pappan gjort sig skyldig till något brott mot sin dotter.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (vid tidpunkten för sändningen enligt 5 § i sändningstillståndet och efter den 1 januari 2014 enligt 13 § i sändningstillståndet).

Kravet på opartiskhet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär bland annat att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor. Kravet innebär också enligt granskningsnämndens praxis att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Enligt granskningsnämndens mening är det väl förenligt med SVT:s granskningsskyldighet enligt sändningstillståndet att granska socialförvaltningens utredningar i vårdnadsärenden. Att programmet hade en kritisk infallsvinkel strider därför inte i sig mot kravet på opartiskhet.

I programmet riktades stark kritik mot socialtjänstens utredning av fallet, där flera omständigheter i utredningen framhölls som anmärkningsvärda. Företrädare för socialtjänsten gavs stort utrymme att i programmet bemöta kritik som riktades mot socialtjänstens hantering och att redogöra för det uppdrag som socialtjänsten har att se till barnets behov och skydd. Granskningsnämnden kan inte finna att programmet på den grunden strider mot kravet på opartiskhet.

Att granska en enskild och pågående tvist ställer höga krav på programföretaget att iaktta försiktighet så att programmet inte riskerar att framstå som partiskt till förmån för den ena parten i tvisten. Granskningsnämnden konstaterar att programmet i hög grad handlade om ett enskilt ärende i vilket komplicerade och

känsliga frågor behandlades. Vid tidpunkten för programmet hade frågan om vårdnaden av barnet ännu inte avgjorts i domstol. Det redogjordes utförligt för pappans uppfattning om anklagelser och socialtjänstens utredning. Det framgick vidare av programmet att mamman till barnet upprepade gånger getts möjlighet att ge sin syn, men avböjt av hänsyn till dottern. Granskningsnämnden kan inte komma till slutsatsen att SVT uttryckligen tog ställning för pappan i vårdnadstvisten. Det kan dock diskuteras om SVT, genom att i så hög grad spegla fallet utifrån pappas perspektiv, skildrade fallet på ett alltför ensidigt sätt. Nämnden finner dock vid en samlad bedömning att programmet inte strider mot kravet på opartiskhet. I den bedömningen ligger att programmet utgick från det förhållandet att förundersökningen mot pappan lagts ner.

Mot bakgrund av det material som SVT hänvisar till och som har legat till grund för uppgifterna i programmet kan nämnden inte finna att programmet strider mot kravet på saklighet. Övriga invändningar som anmälarna har fört fram medför inte heller att inslaget strider mot kraven på opartiskhet och saklighet i SVT:s sändningstillstånd.

Detta beslut har fattats av Martin Holmgren, K-G Bergström, Ingrid Carlberg, Maria Edström, Leif Hedman, Jan Holmberg och Kristina Ståhl efter föredragning av Martin Fax.

På granskningsnämndens vägnar

Martin Holmgren

Martin Fax